

Záverečná karta projektu

Názov projektu Evidenčné číslo projektu **APVV-14-0842**

Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami

Zodpovedný riešiteľ **PhDr. Karol Pieta, DrSc.**
Príjemca **Archeologický ústav SAV**

Názov pracoviska, na ktorom bol projekt riešený

Archeologický ústav SAV

Názov a štát zahraničného pracoviska, ktoré spolupracovalo pri riešení

Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie Schleswig, Spolková republika
Nemecko
Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Schleswig, Spolková republika Nemecko

Udelené patenty/podané patentové prihlášky, vynálezy alebo úžitkové vzory, ktoré sú výsledkami projektu

Neboli

Najvýznamnejšie publikácie (knihy, články, prednášky, správy a pod.) zhrňujúce výsledky projektu – uveďte aj publikácie prijaté do tlače

BENEDIKOVÁ, Lucia - KATKINOVÁ, Jana - BUDINSKÝ-KRIČKA, Vojtech. Ilava, poloha Porubská dolina : Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí = Ilava, Flur Porubská-Tal : Gräberfeld der Lausitzer Kultur im mittleren Waagtal. Recenzenti Juraj Bartík, Luboš Jiráň. Nitra : Archeologický ústav SAV ; Bratislava : VEDA, 2016. 453 S. Archaeologica Slovaca Monographiae : Studia, XXVII. Typ AAB01
BŘEZINOVÁ, Gertrúda. Šperk zo skla a sapropelitu u Keltov na Slovensku = Glass and sapropelite jewels of the Celts in Slovakia. Jozef Bujna, Karol Pieta (recenzenti). 1. vyd. Nitra : Archeologický ústav SAV, 2018. 154 s. Archaeologica Slovaca Monographiae : Studia, Tomus XXX. ISBN 978-80-9196-018-5(APVV 15-0491
Bojná 2 : Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk. Editori Karol Pieta, Zbigniew Robak ; recenzenti Pavel Kouřil, Jozef Labuda, Zdeněk Měřinský. 2. rozšírené vydanie. Nitra : Archeologický ústav SAV, 2017. 416 s. Archaeologica Slovaca Monographiae: Fontes, Tomus XXII. ISBN 978-80-8196-008-6(APVV-0553-10 : Včasnostredoveké mocenské centrá v strednom Podunajsku. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). FAI01
PIETA, Karol. Ein mittellatènezeitlicher Brandopferplatz in Slatina nad Bebravou = Žiarové obetisko zo strednej doby laténskej v Slatine nad Bebravou. In Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, 2018, vol. 64, s. 89-114. ISSN 0560-2793, WOS.(APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). ADN01
ROBAK, Zbigniew. Chronology and periodisation of imports of Carolingian military equipment in the Carpathian Basin between the eight and the tenth centuries. In Antaeus :

Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae, 2018, vol. 35-36, p. 327-344. WOS, ISSN 0238-0218.(APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami. ADEB01 ADMB01 RUTTKAY, Matej - RUTTKAYOVÁ, Jaroslava - BIELICH, Mário - ZAJACOVÁ, Barbara - NEMERGUT, Adrián. Sídliisko z 10.-12. storočia v Nitre-Janíkovciach = A Settlement from the 10th-12th Centuries in Nitra-Janíkovce. In Archaeologia historica, 2016, roč. 41, číslo 2, s. 41-58. (2016 - SCOPUS). ISSN 0231-5823.(VEGA č. 2/0175/16 : Korpus včasnostredovekých hradísk Slovenska. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). ADN02 RUTTKAY, Matej - RUTTKAYOVÁ, Jaroslava. Výskum stredovekého osídlenia a pohrebiska v Nitre na Školskej ulici = Research of the Medieval Settlement and Cemetery at Školska Street in Nitra. In Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, 2018, vol. 64, s. 179-200. ISSN 0560-2793, WOS.,(VEGA č. 2/0175/16 : Korpus včasnostredovekých hradísk Slovenska. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). AEDA02 JAKUBČINOVÁ, Miriam. Včasnostredoveké zubadlá z Bojnjej = Frühmittelalterliche Trensen aus Bojná. In Slovenská archeológia : časopis Archeologického ústavu SAV v Nitre, 2016, roč. 64, č. 2, s. 281-306. SCOPUS, ISSN 1335-0102.(VEGA č. 2/0121/15 : Mocenské štruktúry včasnej doby dejinnej a včasného stredoveku v archeologických prameňoch. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). ROBAK, Zbigniew. The Sword and Sword-Belt in Carolingian Times. The Warrior Burial 23 from Závada Reconsidered = Meč a opasok v karolínskom období. Nové vyhodnotenie bojovníckeho hrobu 23 zo Závady. In Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, 2018, vol. 64, s. 149-178. ISSN 0560-2793, WOS.,(APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami. ADN03 RAJTÁR, Ján - HÜSSEN, Claus-Michael - ÖLVECKY, Róbert. Römische temporäre Lager im Quadenland östlich der Kleinen Karpaten. In Beiträge zum Welterbe Limes : Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Congress of Roman Frontiers Studies Ingolstadt 2015. Sonderband 4/1. - Mainz : Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege : Deutsche Limeskommission : Nünnerich-Asmus Verlag & Media GmbH, 2018, s. 286-295. ISBN 978-3-961760-50-3. Typ: AECA ELSCHEK, Kristián – JAKAB, Július – ŠTOLCOVÁ, Tereza. Die Fürstengräber von Zohor in der Westslowakei und ihr Umfeld im Licht neuer Forschungen. Germania 2019, v tlači. Typ: ADEB Bojná 2 : Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk. Editori Karol Pieta, Zbigniew Robak ; recenzenti Pavel Kouřil, Jozef Labuda, Zdeněk Měřinský. 2. rozšírené vydanie. Nitra : Archeologický ústav SAV, 2017. 416 s. Archaeologica Slovaca Monographiae: Fontes, Tomus XXII. ISBN 978-80-8196-008-6(APVV-0553-10 : Včasnostredoveké mocenské centrá v strednom Podunajsku. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). VARSIK, Vladimír: Markomannenkriege und die quadischen Siedlungen in der Slowakei. In: The Impact of the Marcomannic Wars and the Antonine Plague on Roman and Barbarian Societies North of the Alps : Brno (Tschechische Republik), 12.-15. 10. 2016. V tlači (2019). Typ: AECA. PIETA, Karol – ŠVIHUROVÁ, Miroslava. Influence of the Przeworsk culture in the Púchov culture milieu. In: Movement and stabilization. Przeworsk culture in the upper Tisza River Basin in the Roman Period. Zborník z konferencie. 25 rkp. strán, 5 obr., v tlači, Krakow – Sanok 2019. Typ: AECA.. AECA06 PIETA, Karol - RUTTKAY, Matej. Zeit des Untergangs : Ein Hort spätawarischer Bronzen aus Dolné Orešany in der Westslowakei. In Interaktion ohne Grenzen : Beispiele archäologischer Forschungen am Beginn des 21. Jahrhunderts. Band I. - Schleswig : Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, 2017, s. 541-554. ISBN 978-3-00-057735-2.(VEGA č. 2/0175/16 : Korpus včasnostredovekých hradísk Slovenska. APVV-14-0842 : Stredná Európa medzi keltskými oppidami a staroslovanskými centrami). PIETA, Karol. The Early Roman Age Burials on the Territory of Púchov culture: buried natives or offered foreigners? Slovenská Archeológia LXVII, 2019, 115 650 zn., 15 obrázkov A4, v tlači. Typ: ABB ROBAK, Zbigniew. The Origins and the Collapse of the Blatnica-Mikulčice Paradigm. In Slovenská archeológia : časopis Archeologického ústavu SAV v Nitre, 2017, roč. 65, č. 1, s. 99-162. (2017 - SCOPUS). ISSN 1335-0102.

Celkove bolo vypracovaných 10 monografií a štúdií v rozsahu monografie, 61 článkov a štúdií, z toho 13 v karentovaných časopisoch. Do 26.6.2019: mali práce 62 citácií, z toho 16 v karentovaných časopisoch.

V rámci projektu boli úspešne obhájené štyri dizertačné práce riešiteľov (P. Horváth, M. Švihurová, M. Jakubčinová, T. Vangľová) a pred ukončením je dizertácia L. Ježíškovej. Výstupmi projektu boli každoročné medzinárodné konferencie cyklov The Celts a Grundprobleme, organizované, či spoluorganizované riešiteľmi projektu, ako aj prednášky a postery na ďalších medzinárodných vedeckých konferenciách či samostatných vystúpeniach. Časť aktivít a súhrny výsledkov včítane terénneho výskumu, publikačnej činnosti a popularizačných akcií sú dostupné na webovej stránke projektu www.archeol.sav.sk. Súčasťou výstupov sú aj objemné ročné správy z terénnych výskumov (Bojná, D. Vestenice a iné).

Uplatnenie výsledkov projektu

Výsledky projektu spresnili naše poznatky o významných mocenských strediskách z viacerých historických období. Zverejnením nových materiálov a nálezových situácií nájdú uplatnenie v základom výskume v odboroch archeológia a história. Pretože ide o spoločensky i geograficky atraktívne miesta, dosiahnuté výsledky sa stali i stanú súčasťou prezentácie výsledkov bádania, dobre použiteľných pre propagáciu výsledkov vedy i v osvetovej práci a v kultúrnom turizme. Príkladom je využívanie výskumu na hradisku Bojná a stálej výstavy - múzea v obci, ako aj kniežacej hrobky z Popradu pre popularizáciu vedy a jej výsledkov. Ďalšie prezentácie sa uskutočnili každoročne na akciách Noc výskumníkov a Deň otvorených dverí v AÚ SAV. Viaceré cenné artefakty a grafické podklady získané v rámci projektu boli vyžiadané na medzinárodnú výstavu SNG Dedičstvo Karola Veľkého (Košice 2017, Zvolen 2018). Súčasťou projektu bola aj výchova a vzdelávanie. Z piatich doktorandov - spoluriešiteľov, už štyria úspešne obhájili svoje práce. Terénnu prax počas projektu každoročne absolvovali na výskume v Bojnej v podobe letnej školy študenti z univerzít v Trnave, Nitre, Bratislave, Brne, Opave, Exeteri, Krakove a Lubline.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v slovenskom jazyku (max. 20 riadkov)

Hlavným cieľom a ústrednou myšlienkou projektového zámeru bolo paralelné skúmanie a porovnanie fenoménu centrálnych lokalít s predpokladom ich mocenského spoločenského statusu z viacerých protohistorických a včasnodejinných období. Pre keltské obdobie (5.-1. storočie pred Kr.) sa ako charakteristické objekty, súvisiace s pobytom elít ukázali opevnené osady v oblasti s etnicky zmiešanou pučovskou kultúrou na severnom Slovensku. Spracovanie materiálov z násilne zaniknutých opevnení načrtlo úplne nové hypotézy o zmenách v dvoch prelomových obdobiach osídlenia Slovenska – na konci 3. storočia pred Kr. a v prvých desaťročiach nového letopočtu. Prírodovedné analýzy biologických pozostatkov z kniežacej hrobky z Popradu z konca 4. storočia priniesli prevratné informácie celoeurópskeho významu o pôvode a zdravotnom stave zomrelého a novou metódou spresnili dobu pohrebu i čas vykradnutia hrobu. Ako dôležitý nový prvok sa ukázala masívna prítomnosť slovanského obyvateľstva v podhorských a horských oblastiach už v priebehu 7. storočia, ktorá zrejme súvisela s prospektorskou činnosťou v pohorí, bohatom na rudné ložiská. Spresnenie doby budovania rozsiahlych fortifikácií 9. a 10. storočia, ako aj čas ich náhleho zániku v prípade centra v Bojnej, umožnilo reálny výklad historických udalostí okolo rozvoja a zániku mocenských štruktúr Nitrianskeho kniežatstva a Veľkej Moravy, prípadne ich transformácie do novo vznikajúceho Uhorského štátu. Výsledky projektu boli intenzívne popularizované prostredníctvom médií, webovej stránky a vedecko-populárnymi akciami včítane vybudovania a prezentácie monumentálnej brány na hradisku v Bojnej.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v anglickom jazyku (max. 20 riadkov)

The main aim and the central idea of the project was to investigate and compare the phenomenon of central sites with assumed high power and social status dated back to various protohistoric and early historic periods. In the Celtic times (5th – 1st century BCE), the fortified settlements with ethnically mixed Puchov culture located in Northern Slovakia proved to be the characteristic features related to the presence of the elites. The analysis of the materials acquired from the abruptly declined fortifications outlined new hypotheses

about the transformations that took place in two periods critical for the settlement in Slovakia—at the end of the 3rd century BCE and in the first decades AD. Scientific analyses of biological remains from the princely grave in Poprad—dated back to the end of the 4th century—provided significant and unique, on the European scale, pieces of information about origin and health of the deceased. A new method applied in the analysis allowed determining not only the time when the man was buried but also when the grave was robbed. The research provided also new results showing that the Slavic people were settling in mountainous and upland areas of today Slovakia as early as the 7th century. Most likely, the settlement process was related to the presence of ores in that region. In the Bojná case, the most important outcomes of the project include refining the chronology of extended fortifications built in the 9th and 10th century as well as determining the time of their decline. These findings allowed sketching a more actual interpretation of historic events related to the development and disappearance of power centres in the Principality of Nitra and Great Moravia—or transformations of the two related to the advance of the Kingdom of Hungary. Results of the project were intensely popularised through media coverage, a website and scientific and popular events including the construction and the presentation of the monumental gate at the Bojná hillfort.